

Spis treści

Wprowadzenie	11
0.1. Podstawowe informacje	13
0.1.1. Uwarunkowania historyczne, etniczne i religijne	13
0.1.2. Języki	16
0.1.3. Transliteracja	16
0.1.4. Etiopskie imiona	17
0.1.5. Tłumaczenia, cytaty i terminy etiopskie	17
0.1.6. Ilustracje	18
0.2. Koncepcja pracy i źródła	18
0.2.1. Koncepcja pracy	18
0.2.2. Metodologia	19
0.2.3. Terminy	21
0.2.4. Źródła	21
0.2.5. Źródła etiopskie	23
0.2.6. Pisane źródła zewnętrzne	25
0.2.7. Materiał wizualny	27
Rozdział 1. Historyczne i kulturowe tło koronacji Hajle Syllasje I	31
1.1. Uwagi wstępne	32
1.1.1. Przebieg uroczystości związanych z koronacją	32
1.1.2. Wielowymiarowa Etiopia	34
1.2. Tło historyczne	37
1.2.1. Koncepcja władzy w Etiopii	39
1.2.2. Dzieciństwo i wzorce Hajle Syllasje	41
1.2.3. Teferi Mekonnyn — władca dzielnicowy zakłada rodzinę	42
1.2.4. Kształtowanie się opozycji wobec Ijasu	44
1.2.5. Następca tronu <i>ras</i> Teferi Mekonnyn	46
1.3. Tradycja <i>versus</i> nowoczesność	47
1.3.1. Rozumienie nowoczesności i modernizacji	47
1.3.2. Tradycja wynaleziona?	51
1.3.3. Oralność i piśmienność	54
1.3.4. Państwo według Hajle Syllasje I	55
1.4. Podsumowanie rozdziału	56

Rozdział 2. Trzysta trzydziesty czwarty władca na etiopskim tronie:	
Legitymizacja i rytuał	57
2.1. Zasady legitymizacji władzy w Etiopii	58
2.1.1. <i>Kybre negest</i>	60
2.1.2. Pochodzenie z dynastii szeuańskiej	62
2.1.3. Inne podstawy legitymizacji władzy	64
2.2. Rytuał	65
2.2.1. Pułapki rytuału	65
2.2.2. Podstawowe informacje o historii koronacji w Cesarstwie Etiopskim	68
2.2.3. Zmienność rytuału	70
2.3. Symbolika rytuału	75
2.3.1. Miejsce koronacji	76
2.3.2. Początek rytuału	77
2.3.3. Regalia	78
2.3.4. Koronacja cesarza i cesarzowej	82
2.4. Podsumowanie rozdziału	84
Rozdział 3. Zwycięzył lew z plemienia Judy: Osoba cesarza jako symbol państwa i władzy	86
3.1. Tradycyjne tło	87
3.1.1. Znaczenie gestu w etiopskiej kulturze politycznej	88
3.1.2. Tabu zabraniające patrzenia na władcę	90
3.1.3. Władca jako „reprezentant majestatu bożego”	93
3.1.4. Lew z Plemienia Judy jako symbol władcy	95
3.2. Osoba cesarza	96
3.2.1. Konstruowanie wizerunku przez Hajle Syllasje I	96
3.2.2. Rozpowszechnianie cesarskiej podobizny	100
3.2.3. Kto konstruował obraz Hajle Syllasjego?	105
3.2.4. Ubiór cesarza	107
3.3. Wizerunek władcy podczas koronacji	110
3.3.1. Sposoby podkreślenia wyjątkowej roli cesarza	111
3.3.2. Symbolika stroju podczas tygodnia koronacji	113
3.3.3. Pozostałe elementy	114
3.4. Podsumowanie rozdziału	116
Rozdział 4. Rola Addis Abeby w przekazie	118
4.1. Historia i znaczenie Addis Abeby	119
4.1.1. Wybór miejsca koronacji	119
4.1.2. Miasto i jego architektura	122
4.1.3. Okolice stolicy: Addis Alem i Ynt’ot’t’o	126
4.1.4. Miasto pomiędzy tradycją i nowoczesnością	128

4.2. Addis Abeba w 1930 roku i jej symboliczna rola	129
4.2.1. Przygotowanie miasta	129
4.2.2. Organizacja przestrzeni	131
4.2.3. Kościół świętego Jerzego	133
4.2.4. Pomniki	135
4.2.5. Dworzec kolejowy	139
4.2.6. Mauzoleum Menelika	140
4.2.7. Ulice miasta	141
4.2.8. Pozostałe miejsca wydarzeń	144
4.3. Podsumowanie rozdziału	145
Rozdział 5. Dwa języki — dwa światy: Goście i przyjęcia	147
5.1. Goście Hajle Syllasje I	148
5.1.1. Tłumy gości przybywają do miasta	149
5.1.2. Poddani cesarza	151
5.1.3. Mapa politycznych sojuszy	155
5.1.4. Goście zagraniczni	159
5.1.4.1. Włosi, Brytyjczycy, Francuzi	161
5.1.4.2. Amerykanie	164
5.1.4.3. Japończycy	164
5.1.4.4. Polacy i inne narodowości	165
5.2. Uczty i parady	167
5.2.1. <i>Gybyr</i> — znaczenie w etiopskiej kulturze politycznej	168
5.2.2. <i>Gybyr</i> koronacyjny Hajle Syllasje I.	171
5.2.3. Inne uczty i przyjęcia	173
5.2.4. Parady	174
5.3. Podsumowanie rozdziału	175
Rozdział 6. Podsumowanie, czyli tradycja i nowoczesność	
podczas koronacji Hajle Syllasje I	177
6.1. Tradycja i nowoczesność <i>per se</i>	181
6.2. <i>Post Scriptum</i>	182
Słowniczek	183
Bibliografia	191
Zastosowane skróty	191
Źródła	191
Materiały archiwalne	191
Źródła opublikowane	191
Monografie	195

Artykuły naukowe i rozdziały w książkach	198
Materiały nieopublikowane	203
Słowniki	203
Strony i źródła internetowe	204
Filmy	204

Wprowadzenie

W okresie kolonializmu Cesarstwo Etiopskie zaistniało w świadomości Europejczyków jako jedyne niepodległe państwo afrykańskie, którego cywilizacja, kultura i tradycje sięgały najdawniejszych czasów. Jego wybitni władcy, najpierw cesarz Menelik II (1889–1913), a później cesarz Hajle Syllasje I (1930–1974) znani byli czytelnikom prasy, popularnych książek i magazynów podróżniczych. Do świata Zachodu docierały wieści o wygranej przez Etiopczyków (nazywanych podówczas Abisyńczykami) wojnie z Włochami zakończonej bitwą pod Aduą w 1896 roku, później zaś o podróży etiopskiego następcy tronu rasa Teferiego Mekonnyna (takie imię nosił wówczas Hajle Syllasje I) po Europie w 1924 roku, czy w końcu o tragicznej i zakończonej pięcioletnią okupacją, kolejnej wojnie z Włochami w latach 1935–1936. W 1974 roku już zupełnie inny świat usłyszał o rewolucji i obaleniu Hajle Syllasje I, który tym samym okazał się być ostatnim cesarzem Etiopii. Jednym z wydarzeń, o którym również informowano czytelników prasy i widzów kronik filmowych na całym świecie, była koronacja Hajle Syllasjego w listopadzie 1930 roku. Wydarzenie to zostało nagłośnione, ponieważ takie było zamierzenie etiopskiego władcy, a prowadzona przez niego polityka zmierzała do propagowania na świecie pozytywnego wizerunku Cesarstwa. Tej koronacji, która stała się medium do przekazania informacji na temat zamierzeń władcy, poświęcona jest niniejsza książka.

Cesarska koronacja wpisuje się w szersze zagadnienie — symbolikę władzy w niepodległym afrykańskim dwudziestowiecznym państwie, jakim było Cesarstwo Etiopskie. Podczas koronacji władca wykorzystał wszelkie możliwe środki, aby uczynić to wydarzenie jak najbardziej spektakularnym. Jego celem stało się nie tylko przekazanie poddanym informacji na temat legitymizacji władzy, ale również rozpropagowanie w świecie przekazu na temat swojego państwa. Wynikało to z dążenia cesarza do uczynienia z Etiopii pełnoprawnego uczestnika wydarzeń na międzynarodowej arenie politycznej. Przesłanie Hajle Syllasjego, które będą

próbowała zdefiniować na kartach tej książki, oscylowało pomiędzy odwołaniami do tradycji i długiej historii Cesarstwa oraz dążeniem do zmian w sposobie działania państwa i życia jego mieszkańców. Moim celem jest analiza wydarzenia, jakim była koronacja, oraz symboliki jego poszczególnych elementów. Zamierzam podjąć próbę odczytania przekazu zawartego w ceremonii intronizacyjnej etiopskiego władcy i odpowiedzieć na pytanie o to, jakimi sposobami przekazywano informację dotyczącą najważniejszego problemu ówczesnej Etiopii, jakim było jej miejsce — miejsce starożytnego afrykańskiego cesarstwa — w świecie XX wieku. Innymi słowy, celem niniejszej pracy jest analiza propagandowego przekazu służącego tworzeniu wizerunku państwa i jego władcy.

Truizmem, coraz częściej powtarzanym w kolejnych publikacjach jest stwierdzenie, że oddawana w ręce czytelnika książka nie powstałaby bez wsparcia wielu osób. Prawdziwość tych słów mogą potwierdzić jednak ci, którym przyszło zmierzyć się z opracowaniem i wydaniem drukiem wybranego zagadnienia, czyli z napisaniem książki. Praca nad tą książką przyniosła mi przekonanie, że niewyczerpane są pokłady cierpliwości, bezinteresownej chęci pomocy i życzliwości bliźnich. Jestem szczerze i ogromnie wdzięczna wielu osobom, którzy popychali mnie — czasami wbrew mojej woli — w kierunku celu, wspierali merytorycznie, dobrym słowem i kubkiem herbaty. Dlatego chciałam podziękować moim koleżankom i kolegom z Katedry Języków i Kultur Afryki Uniwersytetu Warszawskiego. Nie mam wątpliwości, że wszyscy, nawet jeżeli nie przyczynili się bezpośrednio do powstania tej książki, życzyli mi powodzenia w pracy. Jestem im za to bardzo wdzięczna. Książka ta nie powstałaby też bez finansowego wsparcia ze strony mojej macierzystej Katedry oraz Fundacji Uniwersytetu Warszawskiego, które to instytucje umożliwiły mi wielokrotne wyjazdy badawcze do Etiopii, a co za tym idzie zbieranie materiałów i obcowanie z kulturą *in situ*. Państwowemu Muzeum Etnograficznemu w Warszawie oraz Anglo-Ethiopian Society w Londynie dziękuję za udostępnienie materiałów. Za wielogodzinne dyskusje o rytuałach i symbolach władzy w Afryce wdzięczna jestem dr hab. Robertowi Piętkowi, za dobre rady i odpowiedzi na niekończące się pytania daleko wykraczające poza etiopską kulturę, dr Marcinowi Krawczukowi. Prof. dr hab. Ninie Pawlak, prof. dr hab. Stanisławowi Piłaszewiczowi i dr hab. Kamilowi Kuraszkiewiczowi za wsparcie, koleżeńskie i formalne. Prof. dr hab. Ewie Pałasz-Rutkowskiej za celne spostrzeżenia, dr hab. Katrin Bromber, dr hab. Paulinie Lewickiej, prof. Michaelowi Gerversowi i dr Wolbertowi Smidtowii za podpowiedzi i materiały. Dr Izabeli Will i dr Ewie Wołk-Sore za uważną lekturę myśli lepiej i gorzej ubranych w słowa. Kustosz biblioteki Katedry Języków i Kultur Afryki, Bożennie Hanczce-Wrzosek za wiele wspólnych doświadczeń. Moi bliscy wiedzą za co i jak bardzo jestem im wdzięczna.